
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Mellado Sánchez, Jana; Cruz Palma, Óscar Luis de la, dir. Edició crítica i traducció de la versió llatina de les glosses de Raixí al Gènesi. 2019. 62 pag. (804 Grau en Estudis Clàssics)

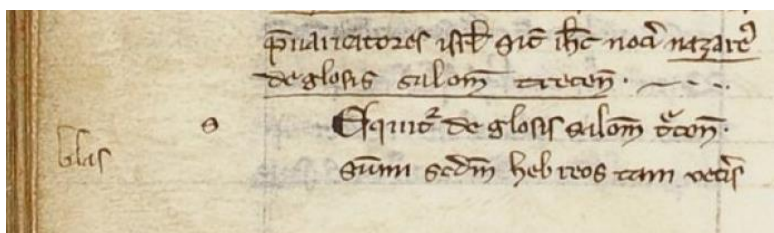

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/210949>

under the terms of the license

Glosae Salomonis in Genesim

Edició crítica i traducció de la versió llatina
de les gloses de Raixí al Gènesi

[BnF, ms. lat. 16558, fol. 224va]

JANA MELLADO SÁNCHEZ

Professor tutor: Óscar de la Cruz

Treball de Fi de Grau, curs 2018-2019

ÍNDEX

1. Objectiu	1
2. Resum	2
3. Estudi d'introducció	3-12
3.1. Context històric i situació de les gloses de Raixí	3-4
3.2. Estructura de les gloses de Raixí	4-5
3.3. Descripció dels manuscrits	6-7
3.4. Criteris d'edició	7-8
3.5. Fenòmens	8-10
3.5.1. Paleogràfics	8
3.5.2. Morfològics	9
3.5.3. Sintàctics	9-10
3.6. <i>Stemma codicum</i>	10-12
4. Edició i traducció	13-57
5. Bibliografia	58

Agraeixo el seu suport a Marcos Pérez i a la meva família;
el seu ajut a la Laura Fortea;
i la seva experiència a l'Óscar de la Cruz Palma.

1. Objectiu

Aquest Treball de Fi de Grau ofereix una edició crítica d'un text llatí medieval. El text proposat transmet les glosses de Raixí al Gènesi. Malgrat tot, és necessari fer un petit incís sobre la situació del text, de l'autor i del context. Tot seguit, les decisions que hem hagut de prendre respecte de l'edició i els fenòmens que hem trobat. A continuació, trobem l'edició crítica i la traducció. L'edició és contrastada entre els quatre manuscrits conservats que transmeten aquesta obra¹, *P G C Z*, a més de la única edició existent fins al moment, elaborada per Gilbert Dahan (1978), tot i que cal remarcar que basada només en el testimoni *P*, entre els quals hem establert una relació stemmàtica. La nostra edició ofereix un aparat de variants textuais, un aparat de notes marginals, un aparat de fonts i un aparat ortogràfic. Aportem, a més, una traducció pròpia al català.

El motiu d'haver escollit aquest Treball de Fi de Grau sorgeix després de cursar Paleografia, en la qual vaig editar uns poemes d'Horaci i em va atraure. Més tard, vaig decidir que volia saber com és feia, amb minuciositat, una edició crítica. També, crec que és una oportunitat per aplicar l'aprenentatge de la llengua llatina i les tècniques de traducció i comentari adquirides al llarg de diverses assignatures del grau. A banda d'això, és una experiència que ajuda a saber apreciar un text en un estadi previ a les edicions impreses habituals.

Durant el procés del treball hi ha hagut dificultats, ja que havia d'aprendre tècniques filològiques sobre les quals fins ara no havia profunditzat. Tot i això, les dificultats m'han servit per afrontar la lectura de manuscrits i per entendre les hores de dedicació que se li ha de dedicar a cada paraula.

---

¹ Vegi's sigla.

2. Resum

El treball és una edició crítica i traducció de la versió llatina de les glosses de Raixí al Gènesi. Hem situat al lector en el context històric i en la sistematització de les glosses. El pròleg i les glosses estan contrastades entre quatre manuscrits, els quals han estat descrits i d'on hem extret les característiques pròpies del text. De manera que hem hagut d'establir els criteris per a l'edició i hem comentat els fenòmens paleogràfics, morfològics i sintàctics. Finalment, proposem un *Stemma codicum* a partir de les conjuntives i disjuntives.

PARAULES CLAU: Edició crítica – Traducció – Glosses – Raixí – Gènesi

ABSTRACT

The assignment is a critical edition and translation of the latin version of the glosses of Rashi in Genesis. We have set the reader in the historical context and in the systematization of the glosses. The prologue and the glosses are corroborated with four manuscripts, which have been described and of which we have extracted the characteristics of the text. So we had to establish the criteria for the edition and we have commented on the paleographical, morphological and syntactical phenomena. To finish, we have proposed a *Stemma codicum* from the conjunctives and disjunctives.

KEY WORDS: Critical edition – Translation – Glosses – Rashi – Genesis

3. Estudi d'introducció

3.1. Context històric i situació de les gloses de Raixí

La tradició jueva professa que va rebre la Llei de Déu en dues formes diferents: una *la Torà*, la llei escrita, i *el Talmud*, la llei no escrita.

La llei oral hebrea s'anava transmetent, però un dels factors que l'ajudà més fou els comentaris rabínics. Aquests pretenien actualitzar i contextualitzar. Arran de la crisi causada per la destrucció del temple de Jerusalem, es veuen obligats a deixar per escrit una compilació. Aquesta compilació no s'acabarà fins al segle II d.C. i rebrà el nom de *Mixnà*, 'repetir' en hebreu. A banda d'aquesta, s'origina la *Guemarà*, un registre de les discussions rabíniques sobre la *Mixnà*. Aquest escrit recull la *Mixnà* amb els comentaris rabínics de la *Guemarà*, el qual rep el nom de Talmud.

Per tant, el Talmud, 'aprendre' o 'estudiar' en hebreu, és la versió escrita completa de la llei oral jueva i els seus comentaris.²

Raixí³ (Salomó ben Yishaq, 1040-1105), “Salomon” en llatí, és un dels grans comentadors de la Bíblia i el Talmud, tal com es mostra en les seves gloses. Els comentaris de Raixí es van establir ràpidament com els comentaris estàndards de la Bíblia al món jueu⁴ que passen a ser coneguts pel món llatí juntament amb els seus comentaris al Talmud, dintre del mateix dossier elaborat en relació amb l'anomenada Disputa de París (1240). En el següent fragment observem les repercussions que va tenir la Disputa del 1240:

La controverse de 1240 à Paris est un épisode bien connu de l'histoire des Juifs en France. On sait qu'à l'instigation d'un Juif converti, Nicolas Donin, le pape Grégoire IX avait ordonné une enquête sur les livres juifs, enquête qui à Paris fut menée avec

---

² Cecini, Ulisse; de la Cruz Palma, Óscar; Vernet i Pons, Eulàlia. *Observacions sobre la traducció llatina del Talmud (París, mitjan segle XIII)*. Tamid: Revista Catalana Anual d'Estudis Hebraics, 11 (2015), p. 73-97. UAB.

³ Cecini, Ulisse; de la Cruz Palma, Óscar; Vernet i Pons, Eulàlia. *Observacions sobre la traducció llatina del Talmud (París, mitjan segle XIII)*. Tamid: Revista Catalana Anual d'Estudis Hebraics, 11 (2015), p. 73-97. UAB.

⁴ *Revue des études juives*, 151 (1992), 321-336. Dahan, Gilbert. *Un dossier latin de textes de Rashi autor de la controverse de 1240. (321)*

diligence par les Dominicains et aboutit à cette controverse, qui fut en fait un procès contre le Talmud. Consequence directe: vingt-quatre charretées de livres juifs furent mises aux flammes, le 6 juin 1242 ou 1244. Aucune sentence formelle n'avait pourtant été prononcée: il n'en vint une qu'en 1248.⁵

Dahan explica que Nicholas Donin va demanar al Papa Gregori IX que s'investigués sobre llibres jueus. Aquesta tasca la varen dur a terme els Dominicans de París i es va originar la controvèrsia contra el Talmud. En acabat, explica que les conseqüències immediates foren cremar *vint-i-quatre càrregues de llibres jueus* i que la sentència final no arribà fins a l'any 1248.

Cap al 1245, es compon un dossier de textos transmesos pel manuscrit de París (ms. Lat. 16558, ms. *P*) i els testimonis de *G C Z*. El manuscrit de *P* presenta els extractes del Talmud traduïts en llatí, classificat per diverses categories, com ara *blasphemia*, *error*, *stultitia*, etc. i per ordre de tractats. Per aquesta raó podem interpretar que la traducció llatina de les glosses de Raixí posaven en evidència que la tradició de comentaris jueva resultava blasfema pel cristianisme. Per tant, hi ha parts de la traducció en què ens veiem obligats a traduir amb paraules fortes. Com per exemple, el verb “aparellar-se” l’hem de traduir com 'copular'.

[6] Super illud «hoc nunc os ex ossibus meis» [Gen. 2, 23], dicit: hinc
2 docetur quod Adam **coiit** cum omnibus animalibus. -Supra est-.

Trad.

Allò de «això (és), ara, os a partir dels meus ossos», diu: amb això ens ensenya que Adam **va copular** amb tots els animals. (El mateix) es troba a dalt.

3.2. Estructura de les glosses de Raixí

La versió llatina de les glosses de Raixí té el sistema següent: en primer lloc, apareix una cita bíblica i, a continuació, la paraula *glossa*, en la qual Raixí comenta la cita. Podem comprovar que el traductor llatí va acudir a la traducció llatina de sant Jeroni (vulgata en la seva versió pre-Clementina) per a les citacions bíbliques. En canvi, en

---

⁵ Dahan, Gilbert. *Rashi, sujet de la controverse de 1240*. Ed. Partielle du ms. Paris, BN lat.16558. Archives Juives 3: (1978) 43-54 (p. 43)

ocasions el traductor llatí ha de corregir el text canònic llatí a partir de l'hebreu, per poder fer transparent el sentit del comentari de Raixí. Aquest tractament implica, com a mínim, dos elements significatius: per una banda, el traductor llatí resulta ser un gran especialista en la tradició bíblica llatina i hebrea; per l'altre, la necessitat d'alterar el text canònic de la Bíblia podria ser interpretat per la tradició catòlica-llatina com un error fonamental de lectura/interpretació del text sagrat, qüestió que està al epicentre de la refutació del judaisme. Per això, per entendre el comentari de Raixí en llatí sovint fem servir l'hebreu, perquè San Jeroni no ens ajuda.

Al principi del pròleg [0] apareix el títol del text medieval: *Sequitur de glosis Salomonis Trecensis*. De la mateixa manera, en editar el Gènesi, el primer llibre del Pentateuc, torna a reiterar el títol el qual ens explica sobre què tracta, és a dir, torna a mostrar el títol expressat anteriorment. Això no passarà amb el següent llibre, és a dir els comentaris a l'Èxode, ja que els llibres són consecutius.

D'altra banda, el sistema que acaben tenint les glosses és progressiu. En la següent taula veiem com evoluciona:

Introducció a la cita	Cita	Indicació començament glossa
Super illud	Cita	Dicit quod / dicit:
X	Cita	Cap nexa que indiqui que comença la glossa
X	Cita	Glosa:

Observem com la fórmula que introdueix la cita bíblica a comentar resulta molt repetitiva, fins que Raixí s'adona que no fa falta repetir-ho. Aleshores, en prescindeix i deixa de banda aquesta formulació introductòria. Així, doncs, la cita tindrà la primera posició en les glosses. Altrament, allà on comença la glossa té diferents maneres d'expressar-ho fins que troba la manera de ser més concís. En primer lloc, utilitza el verb *dicit*, en segon lloc, no expressa cap nexa, i per últim, indica la glossa amb la paraula pròpiament dita. Per tant, l'autor, en un inici, no té clar com afrontar les glosses, no obstant això, ben aviat troba la manera de sistematitzar el text fent-lo entenedor i directe.

3.3. Descripció dels manuscrits

Els manuscrits que hem emprat per fer l'edició crítica són els següents:

P: París, BnF, ms. lat. 16558 (segle XIII).

G: Girona, Arxiu Capitular, ms. 19b (segle XIV).

C: Carpentras, Bibliothèque Inguimbertaine, ms. lat. 153 (segle XIV).

Z: París, Bibliothèque Mazarine, ms. lat. 1115 (olim 2103, final segle XVII).

P és el manuscrit més antic i complet de les *Extractiones*, i, per tant, el més prestigiós. Les edicions parcials existents de les glosses al Gènesi han estat fetes sempre en base al manuscrit *P*.

Segons expliquen Ulisse Cecini, Óscar de la Cruz i Eulàlia Vernet i Pons en *Observacions sobre la traducció llatina del Talmud (París, mitjan segle XIII)*⁶ aquest manuscrit té 238 pàgines, el qual engloba tres unitats codicològiques diferents. Al mateix temps, la primera és la unitat codicològica més antiga, la qual està dividida en dues parts. Per un costat, la primera part on hi ha les *Extractiones del Talmud* ordenades seqüencialment, i per l'altre costat, la segona on hi ha els documents relacionats amb els processos històrics de condemna del Talmud.

A continuació, l'anterior unitat codicològica va ser tornada a llegir juntament amb dues parts. Per una banda, una versió temàtica de les *Extractiones*, i per l'altra, una versió on trobem els primers folis de la part seqüencial. Això demostra que aquest primer quadern és un segon exemplar de l'inici de la traducció seqüencial i, per tant, la versió temàtica i la seqüencial no comparteixen el mateix pròleg.

D'altra banda, la segona part més antiga codicològica té documents relacionats amb els processos històrics, com hem dit anteriorment. D'una banda, els trenta-cinc articles de Nicolau Donin (1238), les rèpliques dels rabins Yehiel i Judà i les butlles del papa Gregori IX. Aquests demanen als reis d'Europa que apliquin una condemna al Talmud. I d'altra banda, la correspondència entre Odó de Châteauroux, el papa Innocenci i el rei

---

⁶ Cecini, Ulisse; de la Cruz Palma, Óscar; Vernet i Pons, Eulàlia. *Observacions sobre la traducció llatina del Talmud (París, mitjan segle XIII)*. *Tamid*, 11 (2015), p. 73-97 (p. 84-87)

de França Lluís IX. Aquesta correspondència era dedicada a condemnar el Talmud. Aleshores, l'any 1248 Odó va aplicar la condemna⁷.

Els testimonis que ens arriba a partir del manuscrit *P* és *Z*, és a dir, *Z* és un *codex descriptus* de *P*. En canvi, *G* i *C* provenen parteixen d'un altre manuscrit. El manuscrit *G*, més antic que *C*, té una estructura semblant a la de *C*. La peculiaritat que té *C* és que engloba les *Extractiones* (seqüencial) i el conjunt de documents sobre la controvèrsia del judaisme. Per tant, el més probable és que *C* sigui còpia de *G*⁸. Aquestes hipòtesis les veurem reflexades en les lectures conjuntives i disjuntives en l'apartat de l'*stemma codicum*.

3.4. Criteris d'edició

A continuació ens dirigim a acotar els criteris d'edició que hem fet servir. El primer que vam decidir fou que utilitzaríem un mètode medieval.

Una altra qüestió a comentar és l'ús de la 'u' o 'v'. L'ús indiscriminat que fan els manuscrits entre les grafies 'u' o 'v' han estat regulats donat el valor vocàlic i consonàntic a cadascuna d'elles. Per exemple, podíem haver editat “quamvis” de les següents dues maneres: *quamuis* / *quamvis*. Nosaltres hem editat “quamvis” perquè la 'v' té un valor consonàntic. De la mateixa manera, quan 'u' tingui el seu valor vocàlic nosaltres editarem 'u' i no 'v.'

Un dels aparats més extens és l'ortogràfic. Per això, hem d'acotar el que presentarem com a variant ortogràfica i el que no. Les variants ortogràfiques que presentarem són els canvis de 'v' a 'b' i les versions d'un mateix nom, la 'l' o 'doble l', la 's' o 'doble s', etc. D'altra banda, hem vetat aquells errors que s'han fet per error d'escriptura. Les que no presentarem com a variants ortogràfiques són la monoftongació i l'assibilació, fenomen que comentarem tot seguit; tot i que hem editat algun exemple en l'edició perquè serveixi com a exemple a l'hora de comentar-ho.

La monoftongació es dona quan una paraula amb un diftong evoluciona a una sola vocal. Hem identificat aquest fenomen cada vegada més del manuscrit més antic al més

---

⁷ *Extractiones de Talmud per ordinem requentialem*, Cecini, Ulisse; De la Cruz, Óscar (eds.), Turnhout: Brepols, 2018.

⁸ Cecini, Ulisse; de la Cruz Palma, Óscar; Vernet i Pons, Eulàlia. *Observacions sobre la traducció llatina del Talmud (París, mitjan segle XIII)*. *Tamid*, 11 (2015), p. 73-97 (p. 84-87)

modern, és a dir, de *P* a *Z* hi ha hagut una evolució respecte dels diftongs. En els següents exemples podem veure com evoluciona el fenomen:

[3] **lin. 1** hebreus *P*] hebreos *GC* hebraeos *Z*

[39] **lin. 4** egypti] egipti *CG* aegypti *Z*

[20] **lin. 2** seculi] saeculi *Z*

Per altra banda, l'assibilació consisteix en avançar el lloc d'articulació d'un fonema posterior que es converteix essent atret per un fenomen palatal. En els següents exemples podem veure com funciona el fenomen:

[0] **lin. 7** repeticio] repetitio *Z*

[9] **lin. 5** Dissensio] dissentio *Z*

3.5. Fenòmens

3.5.1. Paleogràfics

Els fenòmens paleogràfics són els que tenen a veure amb l'escriptura material del text. Hem de tenir en compte dos factors: la inestabilitat ortogràfica característica de l'escriptura medieval; i d'altra banda, segons la zona geogràfica on s'escriu el manuscrit, la possible influència dialectal sobre la transcripció de les paraules. A continuació, observem quins canvis ortogràfics enregistrem:

- El manuscrit *G*, i algunes vegades el *C*, canvia la 'v' inicial per 'b'.

[13] **lin. 2:** vidisti] bidisti *G*

[31] **lin. 6:** videtur] bidetur *G*

[33] **lin. 1:** Vidi] Bidi *G*

[41] **lin. 1:** vincula] bincula *C*

És probable que *C* sigui el manuscrit menys fidel al text perquè és una còpia de *G*, el qual no sempre segueix una ortografia correcta. De fet, la confusió b/v és un tret característic de l'escriptura hispànica, d'on prové precisament el model del manuscrit *G*.

- D'altra banda, *C* comet molts errors quan es tracta d'una sola 's' o 'l', ja que escriu una 'doble s' o 'doble l'.

[10] **lin. 3** dilluvium, en comptes de diluvium

[5] **lin. 2** tullit, en comptes de tulit

Aquest tret podria ser degut a un fenomen oral i, per tant, de còpia per mitjà del dictat.

- En cada manuscrit hem trobat diverses versions d'un mateix nom. Això vol dir que no hi havia una manera estàndard d'escriure els noms.

[9] **lin. 3:** Chaym] Caym G C] Cayn Z

[20] **lin. 2:** Ysmaeli] Hysmaeli G C] Ismaeli Z

[8] **lin. 2:** Nohe] Noe G C

3.5.2. Morfològics

Els fenòmens morfològics són els que tenen a veure amb l'estructura interna de la paraula.

- Execució: La paraula *Ex<c>ecationem* trobem que a *P* apareix *execationem* ([0] lin. 10). És probable que sigui una prova de què *P* va ser dictat, ja que la *c* que falta ho mostra.
- La següent paraula rep una sincopa o contracció.
[0] **lin. 11** potuerunt] poterunt *P*

3.5.3. Sintàctics

- Un dels fenòmens sintàctics que ens trobem més sovint en la redacció de les gloses és en la traducció de l'hebreu al llatí i, per consegüent, a la nostra llengua. Per exemple:

La traducció de *quod est .I.A.* ([1] lin. 2) ho redactem en singular per raons de l'hebreu però ho podem traduir com a un plural perquè parla de dues lletres: sobre aquestes [dues lletres ia].

Un altre cas que ens ho pot il·lustrar és el de la paraula llatina: *quod*. Una conjunció inexistent en hebreu.

El següent exemple mostra les dues idees anteriors:

[1] Dicit Salomon in glosis suis **quod** Deus creavit totum mundum

2 in duabus literis nominis sui, **quod est .I.A.**

Una altra característica d'aquest tipus la veiem a la glossa [20] lin. 4 on apareix el mot *Israel*, el qual és un calc de l'hebreu. Esperaríem la forma 'Israelitae', però sempre es fa servir la forma *Israel* en referència al 'poble d'Israel'.

- En un cas concret, la sintaxi de [15] lins. 2-3: *conquestum est de Deo*: és una forma de pasiva amb el règim amb la preposició *de* i no utilitza la forma clàssica *a/ab*. Sembla que el traductor pensa en una forma d'Ablatiu d'origen ('requerit per part de Déu') i no en una forma de Complement de règim ('requerit per Déu').
- Durant la transcripció hem trobat una paraula francesa. És una característica de l'hebreu de Raixí. . Per tant, és un calc en la traducció llatina del galicisme original del text hebreu.

[27] lin. 4 *ochie*

Es tracta d'una forma del francès medieval [juntament amb “ocire”⁹, “occire”]provinent del llatí “occidere”, paraula que está en el context: *occiditur a cutello dentato*.

3.6. *Stemma codicum*

Hem de tenir clar que els manuscrits van de més antic a més modern, *PGCZ*. *P* és el manuscrit més medieval i *Z* és el manuscrit més classicitzant. *G* i *C*, en canvi, molt sovint són manuscrits que inclouen diferents variants respecte a *P* i *Z*.

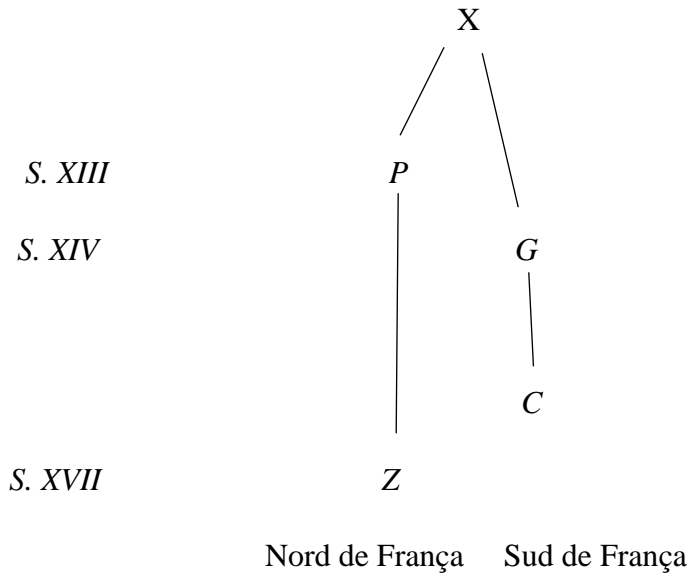
P i *Z* són molt semblants pel que fa a paraules variants, ja que gairebé entre ells no n'hi ha. Aquests dos manuscrits discrepen pel que fa a formes ortogràfiques. Es com si el copista de *Z* hagués actualitzat a una ortografia moderna. *Z* copia d'acord amb un estil de caire humanístic, és a dir, classicitzant.

Tal com hem dit en l'apartat de descripció de manuscrits, *C* és una còpia de *G*. A partir d'un manuscrit *X* es copien *P* i *G* per copistes diferents. Al mateix temps, *Z* de *P* i *C* de *G* es tornen a reproduir. La pregunta que ens fem es perquè se separen en dues vies.

---

⁹ Cfr. “ochie” al *Dictionnaire du Moyen Français (1330-1500)*, [DMF 2015], ATÍLF-CNRS-Université de Lorraine: consultible a <http://www.atilf.fr/dmf>

Doncs, bé, perquè hi ha indicis de què *P* i *Z* han estat copiats al nord de França i *G* i *C* al sud de França. En el següent *stemma* ho veiem expressat:

Per a demostrar aquesta hipòtesi ens fan falta contrastar les diferents conjuntives i disjuntives que trobem entre les dues famílies. Tot seguit les hi trobem:

<i>PZ</i>	<i>GC</i>
Z corregeix faltes que pot haver comès <i>P</i>	<i>GC</i> cometen les mateixes faltes
La monoftongació de <i>P</i> a <i>Z</i>	-
L'assibilació de <i>P</i> a <i>Z</i>	-
No titulen les gloses, sinó que només titulen el pròleg	Les gloses només es titulen a <i>G</i> i <i>C</i>
No inclouen <i>supra est</i> de la mateixa manera que <i>G</i> i <i>C</i> .	Sovint inclouen <i>supra est</i>
-	Inclou o elimina mots
<i>P</i> i <i>Z</i> subratllen el que creuen	<i>G</i> i <i>C</i> subratllen el que creuen
Tenen cites bíbliques als marges	No contenen les cites bíbliques

Les conjuntives entre *P* i *Z* són les següents: *Z* corregeix les faltes que pot haver comès *P*; la monoftongació i l'assibilació que es donen de *P* a *Z*; *P* i *Z* es veuen afectades per les paraules que inclouen o suprimeixen *G* i *C*; *P* i *Z* sovint subratllen el mateix. Les

conjuntives de *G* i *C* són: les glosses només es titulen a *G* i *C*, en canvi, *P* i *Z* només titulen el principi del pròleg; com hem dit anteriorment, *G* i *C* inclou o suprimeix paraules que sí que hi ha a *P* i *Z*; *G* i *C* subratlla diferent que a *P* i *Z*.

Algunes de les disjuntives ja han quedat clares a l'apartat anterior. Com per exemple, la supressió o la integració de paraules que no es donen en les dues famílies; les diferents parts subratllades entre les dues famílies. D'altra banda, una prova important de que *P* i *Z* són família i *G* i *C* siguin una altra família ho observem en el marge de les glosses on a *P* i *Z* hi ha cites bíbliques i a *G* i *C* no n'hi han.

En conclusió, les dues famílies deriven del mateix arquètip, però que presenten particularitats a l'hora de ser copiats. Així que cada factor extern o intern influirà al manuscrit, de manera que cadascun d'ells presentaran característiques d'escriptura pròpies¹⁰.

---

¹⁰ La nostra hipòtesi s'hauria de verificar amb la versió de U. Cecini i Ó. de la Cruz, (2018), p. 84.

4. Edició i traducció

Abbreviaturae

<i>add.</i>	addidit codex
<i>del.</i>	delevit
<i>in marg.</i>	in margine
<i>praem.</i>	praemisit
<i>ras.</i>	rasuravit

Signa

[ ]	delevit; deleverunt editores
< >	addidit post correctionem; sive addidi ego

Sigla

P: París, BnF, ms. lat. 16558 (segle XIII).

G: Girona, Arxiu Capitular, ms. 19b (segle XIV).

C: Carpentras, Bibliothèque Inguimbertaine, ms. lat. 153 (segle XIV).

Z: París, Bibliothèque Mazarine, ms. lat. 1115 (olim 2103, final segle XVII).

Dah. Dahan, Gilbert. *Rashi, sujet de la controverse de 1240*. Ed. Partielle du ms. Paris, BN lat.16558. Archives Juives 3 (1978) 43-54.

Sequitur de glosis Salomonis Trecensis

<Prologus>

[0] Sequitur de glosis Salomonis Trecensis, summi secundum P 224vb
hebreos tam Veteris | Testamenti quam Talmut expositoris et, sicut
iam dictum est, licet Vetus Testamentum taliter exposuerit, quod C 74rb
5 nichil reliquerit non corruptum, tamen de magno suorum | errorum
volumine sunt hic pauca. Tum quia facultatem non habui lacius
transferendi, tum quia superius inter alia de Talmut plurima de illis
sunt inserta, quorum frequens repetitio posset fastidium legentibus
generare, possunt nichilominus hec pauca sufficere ad
10 excaecationem ipsius et suorum sequacium comprobendam,
precipue cum cetera nichil contineant nisi qualia potuerunt in
sequentibus. Reperiri sunt autem sumpta de Talmut, quoniam
scriptum est in capitulo *Helec* quod qui detegit faciem in lege, –id
est exponit legem–, et non secundum *halaka*, id est per Talmut,
15 quamvis habeat in manu sua legem et bona opera, non habebit
partem in futuro saeculo. Ad idem supra proximo: «Gladius» etc.

---

1 Prologus *add. ego* **2** summi] *s.l.* **C 3** Testamenti] Testamento **G 5**
corruptum] corruptam **PG** magno] manu **C 8** quorum] quarum *post*
corr. **P 10** excaecationem] execationem *Dah.* • ipusus] ipsius *Dah.* •
sequacium] sequentium **Z 11** potuerunt] poterunt **P 13-14** id-legem] lin.
ZP

app. marg.

2 Sequitur] *praem.* Blasfemia **P**

app. orth.

3 Talmut] Talmud **CZ 8** repetitio] repetitio **Z 10** excaecationem]
execationem *sic* **P 13** Helec] elec **G**

Trad.

Segueixen les glosses de Salomon de Troyes

¹¹Segueixen les glosses de Salomó de Troyes, segons els hebreus el comentador més destacat, tan de l'Antic Testament com del Talmud, i com ja ha estat dit¹², tot i que va exposar l'Antic Testament de tal manera que no va deixar res sense malmetre, tanmateix aquí hi són uns pocs del gran volum dels seus errors. O bé, perquè jo no he tingut la ocasió de traduir més passatges al llatí, o bé, perquè molts d'ells estan inclosos entre d'altres del Talmud més amunt, la repetició freqüent dels quals pot engendrar tedi als lectors, aquests pocs, sens dubte, poden ser suficients per comprovar l'encegament d'aquest mateix i dels seus seguidors, particularment, la resta no conté res més que no pugui estar recollit als (passatges) següents. En canvi, (les gloses de Raixí) també es poden trobar incloses al Talmud, ja que està escrit en el capítol *Helec*¹³ que qui deixa al descobert la cara en la llei, –és a dir, exposa la llei– i no segons el halaka, és a dir, en el Talmud, encara que tingui en la seva mà la llei i una bona obra no tindrà, un lloc en el segle futur. Respecte això vegis a dalt: espasa¹⁴.

---

¹¹ El passatge és titllat de blasfèmia.

¹² Es refereix a l'al·lusió que apareix a la introducció que correspon a la traducció llatina del Talmud (*Extractiones de Talmud*). Efectivament, aquesta referència es llegeix “anteriorment” als manuscrits. Vegi's a *Extractiones de Talmud per ordinem requeutalem*, Cecini, Ulisse; De la Cruz, Óscar (eds.), Turnhout: Brepols, 2018, p. 16, lins. 173-187.

¹³ Helec és el nom llatí que els traductors donen habitualment al tractat de Sanedrí al Talmud. Aquesta referència es troba també a les *Extractiones de Talmud*, paràgraf, 1345: San. 99a [ed. U. Cecini – Ó. de la Cruz (2018), pp. 365-366].

¹⁴ Es refereix al passatge del Talmud Abot 5, 8: «Gladius advenit saeculo super docentes in lege et non scientium halaka – Talmud - », que es llegeix al manuscrit en posició anterior (*supra proximo*), però dintre d'un tractat no pertanyent a les *Extractiones*, sinó a les acusacions de Nicolai Donin, incloses també als manuscrits que transmeten aquestes gloses de Raixí. El text al·ludit encara roman inèdit.

[1] Dicit Salomon in glosis suis quod Deus creavit totum mundum
2 in duabus literis nominis sui, quod est .I.A.

---

1 Dicit] icit *P G C*

app. marg.
[1] Gen. i *PZ*

app. font.
1 Deus-mundum] cfr. Gen. 1 – 1 , 21

app. orth.
1 glosis] glossis *C*

Trad.

Salomó diu en les seves glosses que Déu va crear tot el món amb dues lletres del seu nom, que són I.A.¹⁵

---

¹⁵ I.A.: part de l'apel·latiu de Déu Iavhé.

[2] Super illud «fecit Deus duo luminaria magna» etc. [Gen. 1, 16]
dicit quod Sol et Luna fuerunt equales facti, sed Luna minorata est
3 quia accusavit Solem. Supra est. | Item dicit quod Sol prima die Z 412v
factus est, sed quarta die fuit primo suspensus.

---

2 Sol et] solet C

app. marg.
[2] stultitia P

app. orth.
2 equales] eqales P 4 suspensus] suspensus C

Trad.

Allò de «Déu va fer dos grans llums», diu que el Sol i la Lluna van ser fets iguals, però que la Lluna va ser reduïda per haver acusat al Sol. (El mateix) es troba a dalt¹⁶. També diu que el Sol va ser fet el primer dia, però al quart dia va ser suspès per primera vegada.

---

¹⁶ El text afegeix una concordança amb un lloc citat anteriorment al dossier (P 224 vb) amb l'indicació supra est, és a dir, "(el mateix) es troba a dalt".

[3] Super illud «creavit Deus cete grandia» –hebreos: «drachones magnos-» [Gen. 1, 21], dicit quod hoc intelligendum est de Leviathan et femina eius, et quod interfecit feminam et saliit eam pro cibo iustorum in futuro seculo, ne forte, si coirent et multiplicarentur, destruerent totum mundum.

---

1 hebreus *P*] hebreos *GC*] hebraeos *Z* · hebreos] hebreus *Dah*. **1-2** hebreos-magnos] lin. *PZ* · drachones magnos *PZ* · duos magnos drachones *GC* **3** sallit *P*] sallir *Z* **4** si] *del. C* sed *add. G* **5** multiplicarentur] multiplicarent *C* · destruerent] *del. C*

app. marg.

1-2 Ge. i *P* · Gen. 1, 21 *Z* **5** destruerent *G*

app. orth.

3 Leviathan *P Z*] Leviatan *G*] Leviatam *C*

Trad.

Allò de «Déu va crear grans balenes» –en hebreu: «enormes dracs»–, Salomó diu que això s’entén pel que fa al Leviatan i la seva femella, i que va occir la femella i la va salar, perquè ella sigui el menjar dels justos el futur segle, perquè, si potser copulaven i es multiplicaven, destruirien tot el món.

[4] Super illud «masculum et feminam creavit eos» [Gen. 1, 27] |, P 225 ra et
opponit post modum: scriptum est: «tulit | unam de costis eius» G 79 rb
[Gen. 2 , 21] et formavit inde mulierem. Solvit primo, creavit
Adam in duplici facie, postea ex una earum cum costa formavit
5 mulierem. –Supraest–.

---

1 eos] deus C 3 mulierem] vilitem P 5 supraest] lin. PCZ

app. marg.

1 Ge. i P • error no Gen. 5, 22 Z

app. orth.

2 opponit] oponit C • tulit] tullit C 4 Adam] Addam C

Trad.

Allò de «els va crear mascle i femella», l’oposa d’aquesta manera: està escrit, «va portar una de les seves costelles» i va formar, aleshores, la dona, va crear Adam amb una doble cara, a partir d’una d’elles, va modelar la dona amb una costella. –(El mateix) es troba a dalt¹⁷–.

---

¹⁷ Es llegeix al dossier com a glosa de Raixí a Berachot 61a, però es troba a les acusacions de Donin, i no a les *Extractiones de Talmud*. El passatge referit diu: «sicut scriptum est: «de retro et ante formasti me» etc. (Ps. 138, 5) – glossa Salomonis dicit quod primo creavit Deus Adam in duplici facie, postmodum ex una earum cum costa formavit mulierem - .»

[5] Super illud «formavitque Deus hominem de limo terra»,
[Gen. 2, 7] dicit quod Deus tulit pulverem de quatuor partibus
3 mundi et, inde fecit Adam, ut terra eum ubique eum reciperet ad
sepulturam.

---

1 terra] terre *C* • terra] terre *Dah*. 2 Deus] Deo *C*

app. marg.

1-2 Ge. 2 *P*

app. orth.

2 tulit] tullit *C*

Trad.

Allò de «i Déu va modelar l'home sobre la terra fangosa», diu que Déu va portar pols de quatre parts del món i, a continuació, va fer a Adam, perquè la terra acollís arreu la seva sepultura.

[6] Super illud «hoc nunc os ex ossibus meis» [Gen. 2, 23], dicit:
2 hinc docetur quod Adam coit cum omnibus animalibus. –Supra
est–.

---

1 nunc] *del. C sed add. hunc • ossibus] os P 2 Del. hinc G C • Del. cum
Dah. 2-3 Add. supraest Z • supra est] lin. Z*

app. marg.

1 Ge. 2 P • turpitude Gen. 2, 23 Z

Trad.

Allò de «això (és), ara, os a partir dels meus ossos», diu: amb això ens ensenya que Adam va copular amb tots els animals. –(El mateix) es troba a dalt¹⁸–.

---

¹⁸ Es llegeix a *les Extractiones* núm. 1447 (Sanedrí 108a) (ed. Cecini U. Cecini – Ó. de la Cruz (2018) p. 394) i al núm. 1718 (Yebmavot) 63a (ed. Cecini U. Cecini – Ó. de la Cruz (2018) p. 466)

[7] Super illud «dedit etiam viro suo» [Gen. 3, 6], dicit: per hoc
2 etiam innuitur quod cetera animalia comederunt de fructu.

---

2 cetera] *Ras. C*

app. marg.

1 Ge. 3 *P* • stultitia Gen. 3, 6 *Z*

Trad.

Allò de «va donar, també, al seu home», diu: sobre això, també, s'explica que la resta d'animals van menjar del fruit.

[8] Super illud «emisit coruum» [Gen. 8, 7], dicit: quod coruus
invitus exequabatur nuntium quia suspectum habebat Nohe de
3 femina sua. Supra est.

---

2 nuntium] nuncium *Dah*. 3 supra est] add. *GC*

app. marg.

1 Ge. 8 *P* • turpitude Gen. 8, 7 *Z*

app. orth.

1 Emisio] emissio *C* 2 Nohe] Noe *G C*

Trad.

Allò de «va enviar el corb», diu: que el corb, envejós, assetjava l'enviat perquè Noé tenia una sospita de la seva dona. (El mateix) es troba a dalt.

[9] Super illud «cognovit Nohe quod fecerat ei filius suus»
[Gen. 9, 24], dicit: quidam sapientes dicunt quod Cam castravit
patrem suum, propter hoc quod viderat, Chaym occidisse Abel pro
cupiditate terre, habendos et timebat, ne propter hoc veniretur
5 dissensio similiter inter ipsos, praecipue si plures filios generaret,
sed alii dicunt quod coit cum ipso. –In talmut dicitur quod fecit
utrumque–.

---

4 terre] terra Z • habendos] habende *Dah.* • timebat] timebas Z •
veniretur] oriretur *Dah.* 6-7 In-utrumque] lin. *PZ*

app. marg.

1-2 Ge. 9 *P* • turpitude Gen. 9, 24 *Z*

app. orth.

1 Nohe] Noce *C*] Noe *G* 2 Cam] Cham *G*] Cham *CZ* 3 Chaym]
Caym *GC*] Cayn *Z* 5 Dissensio] dissentio *Z*

Trad.

Allò de «Noè va tenir notícia de què el seu fill li havia fet», diu: certs savis diuen que Cam va castrar al seu pare, pel que havia vist, Caín havia assassinat Abel per la seva pretensió de posseir la terra i perquè, per aquest motiu, igualment no hi hagués dissensió entre ells, especialment si engendrés múltiples fills, però altres diuen que va copular amb ell. –En el Talmud¹⁹, es diu que va fer les dues coses–.

---

¹⁹ Es pot llegir a les *Extractiones* núm. 1158 (Sanedrí 70a) [ed. U. Cecini – Ó. de la Cruz (2018) pp.304-305]. En aquest passatge queda més clar que “coit cum ipso” fa referència a Abel.

[10] Item dicit quod secundum quondam fecerunt filii Nohe turrem
ut pugnarent | cum deo. Secundum alios, ut fideirent celos ne C 75 ra
3 caderent si de cetero fieret diluvium.

---

1 *Del.* secundum GC • quondam] quondam C • quondam] quosdam
Dah. **2** fideirent] fulcirent *Dah.*

app. marg.

1 Ge. xi P • Gen. 11, 4 Z

app. orth.

1 Nohe] Noe GC **3** diluvium] dilluvium C

Trad.

A continuació, diu que segons (algú), en altre temps, els fills de Noè van fer una torre perquè poguessin lluitar amb Déu. Segons altres, per enfortir que no caigués si es produís el diluvi per l'altre banda.

[11] «Flagellavit Deus Pharaonem» [Gen. 12, 17]. Ibi dicit quod
2 angelus interficiebat illos quos Sara praecipiebat occidi.

---

app. orth.

2 Angelus] Angellus C • Sara] Sarra C • praecipiebat] precipiebat *Dah.*

app. marg.

1 Ge. xi *P* • Gen. 11, 4 *Z*

Trad.

«Déu va fuetejar al Faraó». Aquí diu que un àngel matava a aquells els quals Sara ordenava donar mort.

[12] «Et ecce unus qui evaserat nuntiavit Abraham» [Gen. 14, 13].

2 Ille fuit Og Rex Bafan, qui evasit diluvio. Supra est.

---

2 diluvio] diluvius *PCZ* • supra est] *add. GC*

app. marg.

1 Ge. ix *P* • Gen. 14, 13 *Z*

app. orth.

1 evaserat] evasserat *C*

Trad.

«I vet aquí que un que s'havia escapat, va anunciar a Abraham». Aquell va ser Og, Rei de Bafan, qui va escapar-se del diluvi. (El mateix) es troba a dalt²⁰.

---

²⁰ Es pot llegir a les *Extractiones* núm. 1637 (Nidda 61a)(ed. U. Cecini – Ó. de la Cruz (2018) p.450).

[13] «Eduxit eum foras» [Gen. 15, 5], Glosa: dixit ei Dominus: | P 225 rb
exi de astralabio tuo, tu enim vidisti in constellationibus quod non
debes habere filium, Abram non habebit filium, sed Abraham,
Saray non pariet, sed Sara. ego vocabo te nomine alio et nomen
5 tuum mutabitur | . Z 413 r

---

1 Dominus] Deus *Dah.* 2 quod] quem *C* 2-3 non debes] *del. C*
3 sed] *del. C* 5 nomen] omen *Dah.*

app. marg.

1 Ge. ix • Gen. 15, 5 Z 2 constellationibus Z

app. orth.

2 vidisti] bidisti *G* 3 Abram] Habraham *C* • filium] fillium *C* •
Abraham] Habraham *C* 4 Sara] Sarra *C*

Trad.

«El va fer fora», Glosa: el Senyor li va dir surt del teu astrolabi, tu, sens dubte, vas veure en les constel·lacions que no havies de tenir un fill, Abram no tindrà un fill, però Abraham, Sarai no pariràs, sinó Sara. Jo et nomenaré amb un altre nom i el teu nom canviarà.

[14] «Post annos decem quam habitare cepit in terra Chanaan dedit Sara Agar domino suo uxorem» [Gen. 16, 3] Ibi dicit: post annos
3 .x., si uxor eius non conceperit, debet unam aliam uxorem accipere.

---

1 cepit] ceperat *Dah*. 2 domino] viro *Dah*.

app. marg.

1-2 Ge. 16 *P* • Gen. 16, 3 error no. *Z*

app. orth.

1 decem] .x. *GC* • Chanaan] Canaan *G*] canaham *C 2 X*] decem *Z*

Trad.

«Després de deu anys que va començar a habitar a la terra de Canaan, Sara va donar a Agar com a esposa al seu marit». Aquí diu: després de deu anys, si la seva esposa no ha concebut, ha de prendre una altra esposa.

[15] «Nec ultra vocaberis Sarai, sed Sara» [Gen. 17, 15], Glosa:
etiam .IOTH. quod erat in fine huius nominis Sarai conquestum est
3 de Deo, donec posuit illud in principio nominis Osee –et vocatus
est Iosue. Supra est–.

---

1 vocaberis] bocabiteris G 2 IOTH] Yoth *Dah.* 3-4 et-Iosue] lin. P
4 supra est] lin. Z

app. marg.

Ge. 17 P • Gen. 17, 15 Z

app. orth.

2 IOTH] Jod Z 3 Osee] Osea Z

Trad.

«No l’anomenaràs més Sarai, sinó Sara», Glosa: el IOT que hi havia al final d’aquest nom de Sarai el van retornar a Déu, i aleshores el va posar a l’inici del nom d’Osee –i va ser anomenat Josué. (El mateix) es troba a dalt–.

[16] Item, ibidem, «ut sim Deus tuus» [Gen. 17, 7], Glosa: sed ille
2 qui manet extra terram promissionis est quasi sit sine Deo.

---

1 sed] set *Dah*.

Trad.

També, en el mateix lloc, «per ser jo el teu Déu», Glosa: però ell qui queda fora de la terra promesa és com si no tingués Déu.

[17] «Apparuit ei Dominus» [Gen. 18, 1], Glosa: ad quarendum
2 infimum, scilicet Abraham egrotantem de circumcissione.

---

1 quarendum] querendum *Dah.* • infimum]in firmus C 2 circumcissione]
circumsiccion *P Z*

app. marg.

1 Ge. 18 *P* • Gen. 18, 1 *Z*

app. orth.

2 quarendum] quaerendum *Z*

Trad.

«El Senyor se li va aparèixer», Glosa: per examinar el més humil, és evident que Abraham va emmalaltir per la circumcisió.

[18] Super illud «num vere paritura sum anus» [Gen. 18, 13], dicit
2 dominum Abrahe fuisse mentitum.

---

1 num] non *G*] none *C*] nun *Z* **2** abrahe] abraha *Z* • mentitium]
mentitio *G*

Trad.

Allò que «veritablement, (jo) vaig ser engendrat gran», diu que el Senyor va mentir a Abraham.

[19] «Quia non potero facere quicquam» [Gen. 19, 22], Glosa: hec
fuit damnatio angelorum et similiter, quoniam dixerunt:
3 «delebimus locum istum» [Gen. 19, 13], eo quod attribuebant illud
sibi, tamquam esset in potestate ipsorum.

---

2 hoc] *add. Z post fuit • damnatio] dampnacio Dah.*

app. marg.

1 Ge. 19 P • Gen. 19, 22 Z

Trad.

«Perquè no podré fer res», Glosa: Aquesta condemna va ser pels àngels. I de manera similar, perquè van dir: «destruirem aquest lloc», això ho atribuïen a sí mateixos, com si estigués en el poder dels seus.

[20] «Exaudivit autem vocem pueri» [Gen. 21, 17], Angeli volebant nocere Ysmaeli, dicentes: domine seculi, ei qui interfecturus est filios tuos siti, facies ascendere puteum? Et ibi interfecit ipse Israel siti? Quando Nabuchodonosor captivavit eos, sicut scriptum est: «ocurrentes sitiendi ferte aquam» [Is. 21, 14], Glosa: quando ducebant eos iuxta Arabes, rogaverunt illos qui ipsos ducebant, captivos dicentes: | ducite nos iuxta filios Ysmael, P 225 va avunculi nostri, et compatientur nobis. Ipsi vero exierunt eis obviam et attulerunt eis carnes salsas et utres inflatos, et crediderunt quod esset aqua et, quando posuerunt eos ad ora sua, ventus intravit in corpora ipsorum et mortui sunt.

---

3 ibi] nihil C **5** sitiendi] sitientes G C **6** rogaverunt] rogauerant Dah.
7 captivos] del. Dah. **8** compatientur] compacientur Dah. •
exierunt] exirent C **11** in corpora] del. C

app. marg.

1 Ge. 21 P • Gen, 21, 17 Z **3** stultitia **5** Is. 21, 14 Z

app. orth.

2 nocere] nocem C • Ysmaeli] Hysmaeli G C] Ismaeli Z •seculi] saeculi Z **7** Ysmaeli] Ismaeli Z **10** posuerunt] possuerunt C

Trad.

«Va sentir aquella veu del nen», els àngels volien fer un mal a Ismael, dient: senyor del segle, al qui matarà els teus fills de set, faràs aixecar un pou? I aleshores ell mateix va matar Israel de set quan Nabuc els va esclavitzar, segons està escrit: "porteu aigua als que pateixen set", Glosa: quan els conduïa junt amb els Àrabs, van demanar a ells qui els conduïa a ells mateixos, els captius dient: Ismael condueix-nos al costat dels fills, oncle nostre, i tindran pietat de nosaltres. Ells mateixos van sortir a l'encontre d'ells i els van portar carns salades i pells inflades, i varen creure que era aigua i quan van posar-la cap a la seva vora, el vent va entrar en els seus cossos i morien.

[21] «Viditque post tergum arietem» [Gen. 22, 13], Glosa: a primis
2 diebus seculi fuit ad hoc creatus.

---

1 arietem] arietum C

app. marg.

1 Ge. 22 P • Gen. 22, 13 Z

Trad.

«I va veure un moltó darrere l'esquena», Glosa: Des dels primers dies del segle, va ser creat per això.

[22] «Virgoque pulcherrima et incognita viro» [Gen. 24, 16],
Glosa: sicut solet vir mulierem cognoscere, filie enim gentium
3 custodiunt locum virginitatis sue et permittunt alio loco se cognosa.

---

1 et] *del. GC* 2 gentium] gencium *Dah.* 3 Costidivit] custodiunt *Dah.* •
cognosa] cognosci *Dah.*

app. marg.

1 Ge. 24 *P* · Gen. 24, 16 *Z*

app. orth.

3 sue] sua *Z* • cognosa] cognosci *GCZ*

Trad.

«I una noia bellíssima que no ha conegut home», Glosa: com un home acostuma a conèixer²¹ una dona, les filles dels gentils vigilen el (seu) lloc de virginitat i permeten ser conegudes per un altre lloc.

---

²¹ 'conèixer' té el significat de *posseir sexualment*.

[23] «Veni hodie ad fontem» [Gen. 24, 42], Glosa: hodie exivi et hodie veni, ex hoc potes intelligere quod terra propter eum contraxit se. Dixit Rby Aha: maior est sermo servorum patrum nostrorum quam lex filiorum, | quia verbum Elyezer duplicatum C 74 vb
5 est, –bis scriptum–, et multa corpora legum non sunt data nisi per signa.

---

1 *post veni add. glosa G* **3** *contraxit]* *contrabat PZ* • *post sermo add. illorum GC et del. servorum GC* **5** *bis scriptum]* *lin. P*

app. marg.
2-3 *taliter PZ*

app. orth.
6 *nisi]* *nissi C*

Trad.

«Avui he vingut a la font», Glosa: ara he sortit i ara he vingut, des d'aquí pots entendre que la terra es va contraure per ell. El Rabí Aha va dir: més gran és el sermó dels servents dels nostres pares que la llei dels fills, perquè la paraula d'Eliezer és duplicat, – dos cops està escrita–, i molts cossos de la llei només són donades per senyals.

[24] «Filiis concubinarum largitus est munera» [Gen. 25, 6], –
Glosa– | : magistri nostri glosaverunt quod nomen pollutionis dedit G 79va
3 eis,– id est, docuit negromantiam–.

---

2 glosa] lin. Z • nostri] *del. Dah.* • glosaverunt] glosauerunt *Dah.* 3 id-
negromantiam] lin. P • id est] lin. Z • negromantiam] nigromanciam
Dah.

app. marg.

1 Ge. 29 P • Sor. Gen. 25, 6 Z

app. orth.

2 pollutionis] polutionis *G*

Trad.

«Als fills de les concubines, abundantment, dóna regals», Glosa: els nostres mestres van dir que va donar-li a ells el nom de la pol·lució, –és a dir, va ensenyar la nigromància–.

[25] «Collidebantur in utero eius parvuli» [Gen. 25, 22], Glosa:
collidebantur et contendebant super hereditatem duorum
3 seculorum, presentis et futuri.

---

3 seculorum] *del.* Z • saeculorum] seculorum *GC*

app. marg.

1 error Genesis 25, 22 Z

Trad.

«Els petits van ser enfrontats en el seu ventre», Glosa: van ser enfrontats i barallaven sobre l'herència dels dos temps, el present i el futur.

[26] «Eo quod obedierit Abraham voci meos» –etc.– «legesque servuaverit» [Gen. 26, 5], per leges meas innuit nobis duas leges,
3 legem scriptam et legem super os, id est talmut, quod data fuit mosse in monte Syna.

---

1 quod] que G • etc.] lin. P

app. marg.

1-2 Ge. 26 Talmut P • no Gen. 26, 5 Talmut

app. orth.

4 Syna] Synay GC] Sina Z

Trad.

Allà perquè haurà obeït Abraham a les meves veus» –etc.– «i haurà servit les lleis», per les meves lleis fa senyals a les dues lleis per a nosaltres, la llei escrita i la llei sobre l'os, és a dir el Talmud, que va ser donat a Moisès en el mont Sinaí.

[27] «Sume arma tua» [Gen. 27, 3], hoc est acue bene cutellum
tuum et occide recte et ne facias me comedere morticinium, –quod
3 est– secundum eos quando avis vel animal occiditur a cutello
dentato, | –gallice: *ochie*–.

P 225 vb

---

3 a] *del. GC* • quod est] lin. Z 3-4 quod-ochie] lin. P 4 gallice: ochie]
lin. Z

app. marg.

1 stultitia Gen. 21 P • stultitia Gen. 27, 3 Z

app. orth.

4 gallice] galice C

Trad.

«Pren la teva arma», esmola bé el teu ganivet i mata rectament i no mengis les carns de mort, –que és–, segons ells, quan un ocell o un animal és mort amb un ganivet dentat, – en francès: *ochie*–.

[28] «Tulit de lapidibus qui iacebant» [Gen. 28, 11], lapides contendebant unus cum alio, quisque eorum dicebat, super me reponet iustus caput suum et Deus coniunxit omnes in unum, et hoc est quod scriptum est: «tulit lapidem quem supposuerat capiti suo» [Gen. 28, 18].

5

---

3 Deus] *del. GC*

app. marg.

stultitia Ge. 28 P • stultitia Gen. 28, 11 Z

app. orth.

4 tulit] tullit C

Trad.

«Va portar des de les pedres els quals jeien», les pedres es barallaven les unes amb els altres, cadascú deia per ells, sobre meu el just reposa el seu cap i Déu va unir totes les coses en un, per això està escrit: «va portar la pedra que havia ficat sota el seu cap».

[29] «Jacuit in eodem loco» [Gen. 28, 11], Glosa: hic jacuit, sed
omnibus .xiii. deim annis quibus servivit Heber, non jacuit in
3 nocte, qui studuit in lege, –Talmut id est–.

---

2 XIII] quator Z • XIII] XIII Dah. 3 studuit] custoduit GC • Talmut -
est] lin. P • id est] del. Z sed add. scilicet • id est] scilicet Dah.

app. marg.

1 Talmut P • Talmut Gen. ibidem Z

Trad.

«Va jeure en aquell mateix lloc», Glosa: aquí va jeure, però durant tots els tretze anys en
els quals va servir a Heber, no va jeure en la nit, qui va estudiar la llei, –Talmud és a
dir–(...)

[30] «Terram in quam dormis tibi dabo» [Gen. 28, 13], Glosa:

2 Dominus plicuit totam terram promissionis sub ipso.

---

app. marg.

1 stultitia *P* • stultitia Gen. 28, 13 *Z*

Trad.

«Et donaré la terra en la qual dormis», Glosa: el Senyor doblega tota la terra promesa sota seu.

[31] «Non est aliud nisi domus Dei» [Gen. 28, 17], Glosa: propter hoc dico quod mons Moria eradicatus est et venit illuc, et hic est saltus terre, de quo dicitur in Talmut quod templum venit contra Iacob usque Bethel, et hoc est quod supra dicitur: «cumque
5 venisset ad quemdam locum», [Gen. 28, 11] –in hebreo est: et obuivit loco–. Ex quo videtur quod locus venit ad ipsum.

5-6 in hebreo-loco] lin. P • in hebreo-obuivit] Z 6 obuivit] obuiauit GC

app. marg.

1 stultitia Gen. 28, 17 Z

app. orth.

4 Iacob] Jacob Z 5 venisset] veniset PC 6 videtur] bidetur G

Trad.

«No és altre sinó la casa de Déu», Glosa: per això dic que la muntanya Moria es extirpada i arriba cap allà, i aquí es troba el límit en la terra a partir del qual es diu al Talmud que el temple arriba contra Jacob fins a Bethel, i per això es dit més amunt: «i quan hagués arribat per aquell lloc» –en hebreu és: i va oposar-se en el lloc–. A partir d'això es vist que el lloc ve per si mateix.

[32] «Post hoc peperit filiam nomine Dynam», [Gen. 30, 21] Dyna interpretatur iudicans, Glosa: Lya enim iudicavit sibi ipsi, dicens:
3 si iste fuerit masculus, non erit Rachel par uni ancillarum, ideo rogavit Deum super illo, et conversus est in feminam.

---

1 hoc] hec *Dah.* **2** Lya] Dina *GC* • *post* iudicavit *add.* filiam *Dah.* **4** Deum] *del.* *Z*

app. marg.

1 stultitia *Ge. 30 P* • stultitia *Gen. 30, 21 Z*

app. orth.

1 Dynam] *Dinam GCZ* • Dyna] *Dina GCZ* **2** iudicans] *judicans Z*

Trad.

«Després d'això va parir una filla de nom Dina», Dina que jutja, Glosa: Lia, de fet, va jutjar-se a si mateixa, dient: si aquest fos un mascle, Raquel no serà com les seves criades, per aquest raó, va pregar a Déu sobre ell, i es convertit en una femella.

[33] «Vidi in sompnis mares ascendentes super feminas, varios et masculos» [Gen. 31, 10] etc. Licet Laban eas separasset ne oues impregnarentur ·a· consimilibus suis, tamen angeli adducebant eas ad caula qua comissa fuerat filiis Laban, ad caulam qui erat in
5 manu filiorum Iacob.

---

2 eas] eos *CG 4* ad] a *Dah.* • qua] que *Dah.* • filiis] *del. G* • qui] que *Dah.*

app. marg.

1-2 stultitia Ge. 31 *P* • stultitia Gen. 31, 12 *Z 5 ras.* manu et *in marg.* manu

app. orth.

1 Vidi] Bidi *G* • sompnis] sopmis *C*] somnis *Z*

Trad.

«Vaig veure en somnis uns mascles pujant sobre les femelles, tacades i musculoses» etc. Encara que Laban les havia separat perquè les ovelles no criessin els seus semblants, malgrat tots els àngels les portaven al cau el qual havia estat entregat als fills de Laban, al cau qui estava en mans dels fills de Jacob.

[34] | «Capras ducentas» [Gen. 32, 14], Glosa: ex hoc scitur hora Z 409r
qua cognoscenda sunt uxores, sicut dicitur in lege –Talmut–:
homines | otiosi cotidie, operarii bis in ebdomada, Asinariy semel P 226ra
in septimana, camelariy semel in mense, naute semel in sex
5 mensibus.

---

1 scitur] scita G · hora] *del.* G 2 *post* qua add. hora G · cognoscenda]
cognoscende *Dah.* · Talmut] lin. *PZ Dah.* 3 Asinariy] Asinarii *Dah.*

app. marg.

1 turpitude Ge. 32 P · turpitude Gen. 32, 14 Z

app. orth.

3 otiosi] ociosi · cotidie] quotidie Z · ebdomada] hebdomada Z

• Asinariy] Asinaii CZ 4 camelariy] camellary G] camelarii CZ

Trad.

«Dues-centes cabres», Glosa: a partir d'això resol l' hora que les dones han de ser conegudes, com es diu –el Talmud– a la llei: els homes tranquils cada dia, dues vegades els treballadors a la setmana, una vegada els ases en el setè dia, els que condueixen els camells una vegada al mes, els mariners una vegada cada sis mesos.

[35] «Stringensque collum eius et osculatus flevit» [Gen. 33, 4],
Glosa: Esau voluit scindere cum dentibus suis venas Iacob, sicut
3 patet ex hoc quod dicitur: cecidit super collum eius, et facti fuerunt
dentes illius cerei.

---

app. marg.

1 stultitia Ge. 33 P • stultitia Gen. 33, 4 Z

App. font.

3 Cecidit-eius] cfr. II Rg. 1, 2; III Rg. 18, 7

app. orth.

2 esau] essau C • voluit] boluit C • Iacob] Jacob Z

Trad.

«Estrenyent el seu coll i besant va plorar», Glosa: Esau va voler arrencar amb les seves
dents les venes de Jacob, tal com segons consta que es diu: «es va llençar sobre el seu
coll», i les seves dents es van fer de cera.

[36] «Transivit in Salem, –hebreos: in regnum» [Gen. 33, 18],
Glosa–: in regnum in lege sua quia non est oblitus sui Talmud in
3 domo Laban.

---

1 hebreos] hebraeus Z • hebreos: in regnum] hebreus, integer *Dah.* 1-2
hebreos-Glosa] lin. P 2 in regnum] integer *Dah.*

app. marg.

1 Talmut P • Talmud Gen. ibidem 18 Z

app. orth.

3 Laban] Labam G

Trad.

«Va arribar a Salem, –en hebreu: al regne», Glosa–: en el regne en la seva llei, perquè no es va oblidar del seu Talmud a la casa de Laban.

[37] «Essau accepit uxorem» –etc.– «Bethsameth filiam Hysmael»
[Gen. 36, 2-3], –Glosa–: et supra vocat eam Melech. Quare? quia
tres sunt quibus remittuntur peccata: illi qui convertitur, illi qui
ascendit in dignitatem et illi qui accipit uxorem; et ideo vocatur
5 Melech, quia dimissa fuerunt tunc Esau peccata sua.

---

1 essau] esau *Dah.* • etc.] lin. *P* 2 Glosa] lin. *PZ* • quia] *del.* *G* 3 que]
qui *G* 4 accipit] accepit *CG*

app. marg.

1-2 Ge. 36 *P* · Gen. 36, 2 *Z*

app. orth.

1 essau] esau *GZ* • Bethsameth] Besameth *C*] Betsameth *G* • Hysmael]
Hismael *CG*] Ismael *Z* 4 vocatur] bocatur *G*

Trad.

«Esau va prendre una esposa» –etc.– «Betsabè filla d'Ismael», –Glosa–: abans, ell
l'anomena Melech. Per quina raó? Perquè tres són als quals són perdonats els pecats: a
aquell que es converteix, a aquell que creix en la dignitat i aquell qui pren una dona; i
per aquesta raó es anomenada Melech, perquè li varen ser perdonats a Esau els seus
pecats.

[38] «Misit autem Iacob Iudam ante se ad Ioseph ut nuntiaret ei»
[Gen. 46, 28] –hebreus: ad docendum ante se, Glosa–: ad
3 preparandum sibi domum ut studeret in Talmut, ut inde exiret
doctrina, etc.

---

1 nuntiaret] nunciaret *Dah*. **2** hebreus-se] lin. *P* • hebreus-docendum]
lin. *Z* • hebreus-Glosa] lin. *G 4* etc.] *del. G*

app. marg.

1-2 Ge. 46 *P* • Talmud Gen. 46, 28 *Z*

app. orth.

1 misit] missit *C* • Ioseph] Joseph *Z*

Trad.

«Jacob va enviar Judà a Josep perquè l’anunciés» –en hebreu: per aprendre davant seu,
Glosa–: per preparar una casa on estudiar el Talmud, així, d’aquesta manera, sortís la
doctrina, etc.

[39] «Nuntiatum est ei quod egrotaret pater eius» [Gen. 48, 1],
Glosa: Effraym frequentabat domum Iacob ad addiscendum
3 Talmut, et quando Iacob infirmabatur in terra Gessen, Effraym
pergebat ad fratres suos in terram Egypti et nuntiabat eis.

---

1 Nuntiatum] Fluctatum P 4 pergebat] pergebar Z • nuntiabat]
nunciabat *Dah.*

app. marg.

1 Talmut Ge. 48 P • Talmut no. Gen. 48, 1 Z

app. orth.

1 Effraym] Efraym C] Ephraym Z 4 egypti] egipti CG] aegypti Z

Trad.

«Se li va anunciar a ell que el seu pare estava malalt», Glosa: Efraim frequentaba la casa de Jacob per aprendre el Talmud, i quan Jacob es debilitava a la terra de Gessen, Efraim es dirigia cap als seus germans a la terra d'egipte i els anunciava.

[40] «Filius accrescens, Ioseph» [Gen. 49, 22], filius accrescens
super oculum, –secundum hebreum–, –Glosa–: quia malus oculus
non potest fascinare semen ipsius, et etiam quando Iacob benedixit
manasse et Effraym, benedixit eos sicut pisces, –secundum
5 hebreum–: «crescite et pisciculate ad incrementum» [Gen. 48, 16],
quia oculus non potest eos ledere. Non enim | possunt videri. Hic P 226rb
docet Talmut eos qui timent fascinari dicere: ego sum de semine
Ioseph, in quo malus oculus non habet potenciam.

---

2 secundum] *del. G* • secundum-Glosa] lin. PZ 3 quando] quomodo CG
4-5 secundum hebreum] lin. PZ

app. marg.

1 Ge. 49 P • Sor. Gen. 49, 22 Z

app. orth.

2 oculus] oculus C 6 videri] bideri C

Trad.

«Josep, el fill que creixia» el fill que creixia sobre l'ull, –segons l'hebreu–, –Glosa–: perquè el mal d'ull no pot encantar el seu semen, i també quan Jacob va beneir a Manassès i a Efraim, va beneir-los com als peixos, segons l'hebreu: «creixereu i pescareu per incrementar», perquè l'ull no pot ferir-los. Car, els ulls no poden ser vistos. Aquí el Talmud ensenya a aquells que tenen por de ser encantats a dir: Jo sóc de la llavor de Josep, en el qual el mal d'ull no té poder.

[41] «Dissoluta sunt vincula brachiorum manuum illius»
[Gen. 49, 24], Glosa: quia semen coitus exivit inter digitos, hoc
3 fuit secundum Talmut in temptatione | uxoris Putipharis. C 75ra

---

app. marg.

1-2 Gen. 49, 24 Z

app. orth.

1 dissoluta] disoluta C · vincula] bincula C 2 digitos] digittos CZ

3 temptatione] tentatione Z · Putipharis] Futipharis *Dah.*

Trad.

«Les cadenes són desfetes de les mans dels seus braços», Glosa: perquè el semen del coit va sortir entre els dits, això va ser, segons el Talmud, durant la temptació de l'esposa de Putifar.

[42] «Obiit appositusque est ad populum suum» [Gen. 49, 32],
– Glosa–: mors non est ibi scripta propter hoc dixerunt magistri
3 nostri quod Iacob non est mortuus.

---

2 Glosa] lin. PZ • ibi] sibi C • Glosa] lin. Z • mors-mortuus] lin. P

app. marg.

1 Error Gen. 49, 32 Z 2 Mors non est ibi scripta propter hoc dixerunt
magistri nostril quod Iacob non est mortuus] *in marg.* P

app. orth.

1 appositusque] apositusque C

Trad.

«Va morir i va oposar al seu poble», –Glosa–: la mort no és aquí escrita per aquest els
nostres mestres van dir que Jacob no estava mort.

5. Bibliografia

- *Biblia Sacra iuxta vulgatam versionem*, Robertus Weber (ed.), Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1983 (1969).
- Borell, Agustí; Castanyé, Josep; Monserrat Molas, Josep; de Puig, Jaume; Puig i Tàrrach, Armand; Rius-Camps, Josep. *Llibre d'estil per a escrits de teologia i filosofia*. Barcelona 2008.
- Cecini, Ulisse; de la Cruz Palma, Óscar; Vernet i Pons, Eulàlia. *Observacions sobre la traducció llatina del Talmud (París, mitjan segle XIII)*. Tamid: Revista Catalana Anual d'Estudis Hebraics, 11 (2015), 73-97. UAB.
- *Extractiones de Talmud per ordinem requentialem*, Cecini, Ulisse; De la Cruz, Óscar (eds.), Turnhout: Brepols, 2018.
- Colem, Abraham. *Il Talmud*. Bari: Laterza, 1999.
- Dahan, Gilbert. *Un dossier latin de textes de Rashi autor de la controverse de 1240*. Revue des études juives, 151 (1992), 321-336.
- Dahan, Gilbert. *Rashi, sujet de la controverse de 1240*. Ed. Partielle du ms. Paris, BN lat.16558. Archives Juives 3 (1978) 43-54.
- Cfr. "ochie" al *Dictionnaire du Moyen Français (1330-1500)*, [DMF 2015], ATÍLF-CNRS-Université de Lorraine: consultible a <http://www.atilf.fr/dmf>

